

ცალკე ნაშერი ყველაგან
 დამატებულია

F 207/12068

საადგილო-მამული ანუ სატერიტორიო საკითხი. უკვე საყოველთაო ქვეშაობებზედა რას მიჩნეული, რომ ამ მხრივ საზოგადოებამ და ხალხმა დიდი ეკონომიური თვითმკვედრება უნდა გამოიჩინონ. ქართველი გლეხები მთელს საქართველოში უკანასკნელ ძალღონეს იკრებენ, რომ ამოძრავებული მამულები უცხო ხალხის ხელში არ გადავიდეს; დამოძლი ჯიხეებიდან რაღაც მიწა-ნებით ათას-ათას მანათობით ფულს იღებენ, ოღონდ-კი მიწა, საშობლო მიწა არ დაეკარგოს. ჯერ-ჯერობით გლეხებს არაფერი არავითარ პრაქტიკულ დახმარებას არ უწევს ამ მიმდევარ საქმეში, გარდა სათავად-ანაურო საადგილო-მამული კომისიისა, რომლის შეუძლებლობითაც 1908 წლის განმავლობაში ქართველმა გლეხებმა ნახევარ მილიონის მამული შეიძინეს. მიწის ფასმა 1907 წელთან შედარებით 1908 წელს ცოტა ოდენი მოიმატა და შემდეგში უფრო მოიმატებს. კავკასიის აღმოსავლეთი და გადმოსახლების კომისიაც ესა უფრო მეტს მხნეობას იჩენენ რუსების ჩამოსახლებლად მიწების შეძენისთვის. ქართველ გლეხებს ტერიტორიის შესარჩენად ეკონომიური ბრძოლა თან და თან უფრო გაუძნელებათ. სხვა იმაზე დიდი საჭიროება, რომ ამ მხრივ გლეხებს ზურგი გაუშვაროს ქართველ საზოგადოების სხვა ელემენტებმა, ჩვენ არ ვიცით. უფრო 1908 წლის განმავლობაში პატარა-პატარა წყლები და ზოგჯერ პრესისა ლაპარაკობდა ხოლმე ქართულ საგლეხო ბანკის ან მიწების შეძენის ამხანაგობათა დაარსების შესახებ, მაგრამ ამ ლაპარაკს ჯერ არავითარი ნაყოფი არ გამოუვლია.

მესამე საგანი, რომელიც მეთვალყურის მატჩანეში აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, არის კოპოპერაციების საქმის წინ წაშლენება. კოპოპერაციებზე საერთოდ და სასოფლო-სამეურნეო კოპოპერაციებზე განსაკუთრებით პრესა 1908 წლის განმავლობაში საკმაოდ ხშირად ლაპარაკობდა. სხვა და სხვა ადგილას ამ საქმის პრაქტიკული მუშაენი აღმოჩნდნენ. ჩვენში უმთავრესად ბანკის მსგავსი კოპოპერაციები იკადგენ ფესვს. კოპოპერაციებისთვის ჩვენს ქვეყანაში მეტად დიდი თავისუფალი ასპარეზი არსებობს და, რა თქმა უნდა, ორიოდ ამხანაგობის დაარსება თავის თავად უმნიშვნელო ფაქტი იქნება, თუ მათმა მავალითმა ბევრი მიმბაძველი არ გაიჩინა.

საზოგადოებრივი თვითმკვედრება და საზოგადოებრივი ორგანიზაცია ჩვენი დროის პოლიტიკურ პირობების მიხედვით კულტურულ ბრძოლის ფორმებში ჩამოყალიბებას მოითხოვს. 1908 წლის უფროსი სამხრეთ-დასავლეთი კავკასიის ცხოვრება ეს საკმაოდ ცხადად დაგვანახა. პოლიტიკურ იდელების დაწესის მიჩვეული რადიკალური ნაწილი ქართველ ინტელიგენციისა ჯერ საკმაოდ ვერ შესთვსებია ამ ახალ პირობებს. ზომიერი და მემარჯვენე ნაწილი კი სულ ერთიან მოქმედებით ქართულ ცხოვრებას (ისინი ქართულ გაზეთსაც რუსულად პეკედვენ). ასეთ პირობებში საკვირველი არ არის, რომ საზოგადო მოღვაწეობას ასპარეზზე ინტელიგენტური ძალების სისუსტე ჩანს. დამდეგი 1909 წელიწადი განვლილ წლისაირდ აპირი გაგრძელდება იქნება. თუ ამ ახალმა წელიწადმა ცხოველმყოფელმა შეიქმნა კულტურულ ბრძოლის ფორმებში — ესეც დიდ და სამადლო საქმედ ჩავთვლება მას.

რუსეთი 1908 წელს

კიდევ ერთი მიმდევარ წელიწადი ჩაბარა ისტორიის მრავალტანჯულმა რუსეთმა. მიკროსკოპით რომ შეიარაღდეს მომავალი ისტორიკოსი, მიანიც ვერ გაიჩვენებს, ვერ იპოვის ბრწყინვალე მოვლენებს ამ ერთი წლის მატჩანეში. სახალხო უნივერსიტეტის მოღვაწეთა კრება პეტერბურგს, სრულიად რუსეთის კოპოპერაციული კრება მოსკოვს, რუსეთის ქალთა პირველი კრება, ლევ ტოლსტოის ობოლი — ეს საკულტურო დღეს, რომელშიც ათასობით ადამიანი ერთმანეთს შეხვედნენ, რომელთაგანაც ათასობით ადამიანი ერთმანეთს შეხვედნენ, რომელთაგანაც ათასობით ადამიანი ერთმანეთს შეხვედნენ...

რუსეთი კრება მოსკოვს, რუსეთის ქალთა პირველი კრება, ლევ ტოლსტოის ობოლი — ეს საკულტურო დღეს, რომელშიც ათასობით ადამიანი ერთმანეთს შეხვედნენ, რომელთაგანაც ათასობით ადამიანი ერთმანეთს შეხვედნენ, რომელთაგანაც ათასობით ადამიანი ერთმანეთს შეხვედნენ...

1908 წელიც, როგორც წინა წელიწადი, იყო ხანა განმთავისუფლებელ მოძრაობის ლიკვიდაციისა და რეაქციის გაძლიერებისა. განსხვავება ამ ორ წელიწადს შორის მხოლოდ იმაშია, რომ 1907 წელს (პირველ ნახევარში) მთავრობის „სალიკვიდაციო მოღვაწეობას“ ხელს უშლიდა მეორე სათათბიროს არსებობა, 1908 წელს კი მთავრობის მხნე დახმარება გადიოდა მესამე სათათბიროს. სამ ივნისის კანონის ავტორი არ შესცდნენ მოლოდინში: მესამე სათათბირო რეაქციის მარჯვენა იარაღად გადაიქცა, რაც უტყუარად დამატკიცა აწ დასრულებულ წლის განმავლობაში. საკარისია მოკლედ გავისინოვო რუსეთის პარლამენტის მთელი წლის მოღვაწეობა და ჩვენთვის ცხადად გამოიყენება, თუ რას წარმოადგენდა დასრულებული წელიწადი, რა მიანიჭა მან ქვეყანას და რა იმედები უნდებოდა ახალ წელიწადს.

წლის თითქმის მთელი პირველი ნახევარი, თებერვლიდან დეკემბრამდე ზეფხულმდებ, სათათბირომ მოაწოდმა 1908 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის განხილვას. ამას წინ უძღოდა კადეტების ფრაქციის ცდა სათათბიროს საბიუჯეტო უფლების გაფართოვებისათვის, მაგრამ უმრავლესობამ უყურადღებოდ დასტოვა 8 მარტის კანონის შეცვლის პროექტი და ამით წინაწინე შედეგსა ფრთხილად საბიუჯეტო მოღვაწეობას. ბიუჯეტი, ძველ ავტორიტეტულ რუსეთის უკუღმართი ბიუჯეტი, სათათბირომ უცვლელად დასტოვა, ესე იგი, მოიწონა მთავრობის პოლიტიკა, უცვლელად დასტოვა მთელი რეჟიმი, დაყრდნობილი და დაფუძნებული ამ ბიუჯეტზე ერთ წუთს, მაშინ, როცა შინაგან საქმეთა სამინისტროს ბიუჯეტის ინიციატივამ, მესამე სათათბიროს უმრავლესობას თითქო გაახსენდა სახალხო წამოადგენლობის დანიშნულება და ცხარე კრიტიკის ქარცეცხლში გაატარა რუსეთის შინაურ პოლიტიკის ხელმძღვანელმა მინისტრმა მოღვაწეობა, მაგრამ მალე ისევ გონს მოვიდა და ამ უწყების ბიუჯეტის იმგვარისავე სიმართლი და სიადგილით დამტკიცა, როგორც ცხენების მოშენების უწყების ბიუჯეტი... ბიუჯეტის გარდა პირველ სესიამ სათათბირომ განიხილა შემდეგი „მთავარი საკითხები“: საყოველთაო პირველადწესების სწავლების შემოღება, სათუო გასამართლება და დასჯილთა ვადამდე განთავისუფლება. საყოველთაო სწავლების საქმისათვის გადასდო ექვსი მილიონი მანეთი(!), მაშინ როდესაც ამჟამის უდაბნო რაიონის გზის გასაყვანად 150 მილიონი კუპონი არ ღირს. სათუო გასამართლება და ვადამდე განთავისუფლება შეიწყნარა, მაგრამ ორივე ეს კანონი ჯერ უდრავად სძვის სახ. საბჭოს კანცელარიაში. ეს არის სულ პირველ სესიის მთავარი აქტივი. მეორე სესიაში, ნოემბრიდან დეკემბრამდე, სათათბირომ მოაწოდმა 9 ნოემბრის კანონპროექტის განხილვას და პოლოს შეიწყნარა, ესე იგი, მოიწონა მთავრობის აგრარული პოლიტიკა, მიმართული სათემო მფლობელობის ძალით დარღვევისაკენ და წელიწადის მესაუთრე გლეხების კლასის შექმნისაკენ... რას ავითებდა სათათბირო დანარჩენ დროს?

იხილავდა და ამტკიცებდა ბიუროკრატულ კანცელარებში ათასობით გამოცხვარ წერილ კანონპროექტებს, რომელთაც არავითარ მნიშვნელობა არა აქვთ ქვეყნის მავალ იარაღს, რუსეთის დამაპოლიტიკურ და სოციალურ კრიოს სთანა...

როგორც ხედავთ, სათათბირომ მთელის წლის განმავლობაში ვერ მოიკლა ვერცერთ მთავარ საკითხისათვის. სიტყვისა და კრების თავისუფლება, პიროვნების ხელუხლებლობა, სინილის თავისუფლება, ფინანსების მოწესრიგება, საგანგებო სისტემის რეფორმა, მუშათა კანონმდებლობის გაფართოვება, საგლეხო კანონების გადასინჯვა, გლეხთა მიწათმფლობელობის გაფართოვება, ერთის სიტყვით, ყველაფერი, რაც რუსეთის ცხოვრებაში პირველი რიგში წამოაყენა, ურთმდებოდაც არ შეიძლება რუსეთის ხსნა ღრმა კრიზისისაგან, რომელთა გადუწყვეტლაც უცხოვრება აღარ შეიძლება — ყველა ეს საკარბოროტო საქმე მესამე სათათბირომ უყურადღებოდ დასტოვა და მის მაგიერ უდრდელად დასტოვავდა იმ კანონპროექტების მცირე ტაში, რომელიც ბიუროკრატამ დააგუბა ტარილის სისახლეში. დროგამოშვებით კიდევ სათათბირო ტაშისკებით აჯილდოვებდა მთავრობის მოქმედებას პარლამენტს გარედ ან აქეზებდა მას, ამხნევებდა „სალიკვიდაციო მოღვაწეობის“ უშიშრად წარმოების საქმეში.

პარლამენტს გარედ-კი ამ წლის განმავლობაში რეაქცია აღრმავებდა და აფართოვებდა თავის ემპარჯეობას რევოლუციისაზე. წელიწადი დაიწყო ფინლანდიის განადგურებით, კაპევის ამ ქვეყნის გენერალ-გუბერნატორი გერარდი, დამცველი ფინლანდიელთა ავტონომიურ კონსტიტუციისა და მის მაგიერ გააშვეს ბობრკოვის სკოლის პოლიტიკოსი-გენერალი; დაითხოვეს სემიი და გადაყენეს ზომიერი სენატის; სათათბიროს ტრიბუნლიდან ათასი მუქარა შეუთვალეს „ურჩ სებარატის ტებს“ და ბობრიკოვის რეჟიმის აღდგენას დაპირდნენ მრავალტანჯულ ქვეყანას... ფინლანდიის შემდგომ რეაქციის მესვეურნი ბალტიის მხარეს მიქცნენ: შეიჩერეს წინა წლის დაწყებული ადგილობრივი განხილვა სხვა და სხვა რეფორმისა და გამოსცეს ცნობილი ცირკულიარი, რომლითაც ადგილობრივი ადმინისტრაციას დაავალეს „დაწყებული მთავრობის ინოვაციების ელემენტებისაგან“ და ლონისძიების მიღება რუსთა გადასახლების გასაძლიერებლად ბალტიის მხარეს... თითქმის ამავე დროს სათათბიროს ტრიბუნლიდანვე კავკასიისა და კავკასიის მხარეს მუქარა: ტრიბუნლის ინიციატივით მთავრობას წინადადება მისცეს — გააძლიეროს ამ განაპირა ქვეყნის დასახლება რუსებით...

საზოგადოებრივ უნდა შევნიშნოთ, რომ გასულ წლის დასაწყისშივე მთავრობამ და მასთან ერთად სათათბიროც ენერგიულად გადახანენ მარჯვნივ და მხნედ აწარმოებდნენ რეაქციონერს პოლიტიკას ცხოვრების ყოველ სფეროში. ამისათვის საჭირო შეიქმნა კანონი „ზოგიერთ ცვლილების მოხდენა, რაც დაუყოვნებლივ იქმნა აღსრულებული: ჯერ გააძევეს ერთი „ლიბერალი“ მინისტრი ფონ-კაუფმანი და მის ალგას დანიშნეს შვარი; მერე ჯერო მდგა გენერალიკოვზე, რომლის მაგიერ აიყენეს კრიოვიშინი; შვარის დანიშვნას იმ წამდე მოჰყვა საერო განათლების უწყებაში მარჯვე რეპრესიების გამეფება: შეზღუდულ იქმნა კერძო ინიციატივა სახალხო განათლების საქმეში, საშუალო სკოლებში ადგილები იქმნა ძველი რეჟიმი, უნივერსიტეტს მკეს. სპო აკადემიური თავისუფლება, სკოლის გარეშე განათლების გაერკეობის თვალსაჩინო მოძრაობას ათას-გვარი დამრკოლება გადაეღობა წინ და სხვა... კრიოვიშინის გამეფებით სამიწათმოქმედო უწყების

მოღვაწეობას ისევ დაუბრუნეს გუბრკოსა და სტიშინსკის სული... მთავარ პოლიტიკის ხელმძღვანელად კი ისევ სტოლიპინი დარჩა. წლის დასაწყისის ბევრი მოქმედება, მაგრამ სტოლიპინმა აჯობა „ქვეშაირტ რუსთა“ იმით, რომ უკუაგლო ყველა თავისი დაპირებანი რეფორმების შესახებ და რეპრესიების უმეტესად მთელის წლის განმავლობაში იმპერიის ტერიტორიის ისევ დაყოფილი ჰქონდათ სკოლებს, გერმელმანებს, დუმბაძეებს და უფლებიან-კანონის მაგიერობას ისევ საკულტურული დღეგრძელობის ასრულებდნენ. სიკვდილით დასჯა არა თუ არ მკრძდებოდა, დღითი-დღე ძლიერდებოდა კიდევ და წლის დასასრულად განსაცუფრებელ სიპაღმდევად, სამოქალაქო სასამართლოც არ რჩებოდა უკან სამხედროს...

შევიდან რომ ასეთი მოწყალება სიკვდილად ხალხის თავზე, ქვევით — ადგილ იბრეგ თვით-მმართველობაში — შევახმელები მხნედ განაგრძობდნენ თავიანთ ბარბაროსულს მოღვაწეობას. ერობა სრულებით დაიპყრეს დამდვილ განდაღებებით ანადგურებენ ყველაფერს, რაც კი მე-60 და მე-70 წლების ლიბერალურმა ერობამ შექმნა ხალხის საკეთილდღეოდ. გააუქმეს სტატისტიკური ბიუროები, დახურეს ბიბლიოთეკები და წიგნების საწყობები, მოუშვეს კრედიტო საკვირბო სკოლებს და სხვა და სხვა. საქმე იქნაღის მივიდა, რომ მთავრობა-კი შეძრწუნდა „ზუბრების“ ბარბაროსობით და წინ გადაეღობა: პერმის გუბერნიაში, მაგალითად, მიწათმოქმედების სამინისტრომ ნება არ მისცა ერობას აგრარომიულ საერობო დაწესებულებათა მოსპობისა. ასეთივე ბარბაროსობა გამეფდა მთავრ საქალაქო თვით-მმართველობაში, მთავრობის თვით სატახტო ქალაქების თვით-მმართველობებშიც...

მთუხედავად რეაქციის ასეთ ძღევაში სოლ მოღვაწეობისა, „გამარჯვებული ბანაკი“ კმაყოფილი არ იყო და თავის უქმყოფილებს ხმა-მალა აღიარებდა სხვა და სხვა კრებებზე. მოვგონოთ უმთავრესი კრებები. წლის დასაწყისს პეტერბურგს გაიბრთა ყველა ეგრდ წოდებულ „მონარქისტულ ორგანიზაციის“ წარმომადგენელთა კრება. ამან იერიში მიიტანა... ოქტომბრის სტუმრები და მთავრობაზე. ოქტომბრის სტუმრები კადეტებზე უარესნი არიან, რადგან მოხერხებულის მორჩილებით და ფარისევლობით მოატყუეს მთავრობა და ნელნელა კონსტიტუციის ამყარებდნენ. აირჩიეს სამხედრო კომიტეტი და დაავალეს „მალღ სფერებში“ მუშაობა სტოლიპინის და გუჩკოვის პოლიტიკის დასაშობად... შემდეგ ერობის „ზუბრება“ გამართეს კრება, რომელზედაც სასტიკი კრიტიკის ქარცეცხლში გაატარეს მთავრობის კანონ-პროექტი ადგილობრივი თვით-მმართველობის რეფორმის შესახებ: მთავრობის პროექტი ლიბერალურია და უარყოფილ უნდა იქნასო... ზეფხულში სამხედროებზე შეიკრება კიევის და მდგარი ბრძოლა გაიუხსნა ყველა არა მართლმადიდებელს, დამგომ მთავრობის განზრახვა სინილის თავისუფლების კანონების გამოცემის შესახებ და სინოდს ურჩია შეუკრებელ ბრძოლის გაგრძელება... იმგვარად, ყველა შვარზ-მული ჯგუფები და ელემენტები მდგარდებობდნენ ყველაფერს, რაც კი რუსეთის განმთავისუფლებლობა მოძრაობამ წინ წამოაყენა, როგორც დროის აუცილებელი მოთხოვნისა, როგორც ერთად-ერთი გზა რუსეთის ხსნისათვის გახრწნისა და დაშლისაგან.

აღარ შევიჩრდებთ პრესის დევნაზე, საპროფესიო და მუშათა კავშირების შევიწროებაზე, პარტიების თვით ზომიერ ოპოზიციის პარტიების განადგურებაზე, შამშლისა და ხოლერაზე, ძველ რეჟიმის ამ განუყრელ მეგობრებზე — სურათი ისედაც უნუგეზოა. ხალხი დაქსაქსული და შებოროტილი სლუმს, რეა-

ქცია მძინვარებს ცხოვრების ზედაპირზე ნაძირალნი ფარფაშობენ. მიმდევარ წელიწადი მიმდევარ მემკვიდრეობას უტოვებს ახლად დაბადებულს 1909 წელს.

სალიკვიდაციო მიმოხილვის მაგივრი

წარსულ წელს რამდენიმე ისეთი მოვლენა მოხდა ჩვენის ლიტერატურის საზოგადოებაში, რაც ამ ლიტერატურის საზენიეროდა და სასიამოვნოდ უნდა იქმნეს აღნიშნული.

პირველი ადგილი ამ მოვლენათა შორის ეკუთვნის აკაკი წერეთლის საიუბილეო დღესასწაულს. ამ დღესასწაულმა ისეთი დიდი წუთებით განგავადგინა, რასაც საუკუნეში ერთხელ თუ გამოსცდის კაცი. რაღაც დღეებში, ბრწყინვალეობითა და მშვენიერებით მოსილი, უცნაურის საუცხოო და მომხიბველ გრძნობათა აღმძვრელი იყო ეს დღე ყველა დამწერსათვის, და დასრულებული იყო ყველა იმისთვისაც, ვისაც ამის აღწერილობა წაუკითხავს და წაკითხულის გრძნობა შეუძლია, ასეთი დიდი წუთის მატრო განცდა შეიძლება, იმისი გარკვევა, იმისი დანაწილება ყოველად შეუძლებელია. ერთი რამ იყო ყველასათვის უშუალოდ, რომ ამ დღეს ყველამ ქართველის ერის შვილად გრძნობდნენ თავს და ყველას ოცნება, ფიქრი და აზრი ცხრა კლიტულში დამწყვედულს ნე ტან დაგუგანს უტრიალებდა, იმ ნეს ანს, რომლის საუცხოო ტარიელი, ენა-ტკბილი მგონი, შედგენდა ამ დღესასწაულის საგანს. ამ ერთსულოვანებისა და ერთაზროვნების დარღვევა ვერაფერმა მოახერხა და თუ ვინმე ეცადა ამას, ტყუილი ცდა გამოუვიდა და ძლიერ-მოსილმა ტალიამ საეროვნო გრძნობის იგი მათირობა და საერთო ფერხულმა იგიც ძალი უნებურად ამ ფერხულში ჩააბა. დღესასწაულის დიდებულებას საესებით ხელს უწყობდა თვით იუბილიარი, რომელიც დღეების წინასწარმეტყველს მოგაგონებდათ აწყოთი გასულ-გატეხილსა და ამ წყმის სარკასტიულად შემხედვარეს, მხოლოდ მომავლის იმედით აღფრთოვანებულს და გამხნევებულს. მისი სიტყვა და ლექსი, რომლითაც საუცხოოდ განმარტა დიადის მოვლენის მნიშვნელობა, თუ ერთის მხრით უსამართლოა, მაგრამ სრულიად ადვილად გასაგების საფუძვლობის გამოხატველი იყო (ეს არ ვარ, თქვენ რომ გგონივართ?), მეორეს მხრით მართლაც, რომ დიდებულის პირადობის გრძნობის გამოხატულება იყო, იმ პირადობისა, რომლისთვისაც ყოველსავე მოვლენას იმდენად აქვს მნიშვნელობა და აზრი, რამდენადაც იგი ხელს უწყობს ნესტანის ჯაჭვთაგან დახსნას. ამ დღემ მე მგონია თვით უკიდურეს ურწმუნოს სარწმუნოება ჩაუნერგა, შეუდრეკელი სარწმუნოება იმისი, რომ იმ ერს, რომელსაც შეუქმნია რუსთაველი და ბართოლომი, ილია და აკაკი, იმ ერის სიკვდილი, მისი მოსპობა ყოველად შეუძლებელია და ყოველივე ცდა მისი მტრებისა, მარტო პურიშკევიჩი იქმნება იგი, თუ მთელი ის წამომადგენელთა კრება, რომელიც მ ივნისის კანონმა შეაწყობა ნაყვან იქნება, და ყოველი მტერი ასეთი დიდებულის და მშვენიერების განმამორცილებელ ერის იმავე გზას გაუდგება, რა გზასაც თემურლენგები და შაჰაბაზ — აღამამედ-ხანები გაუდგნენ. ამ დღემ ცხად-ჰყო ყველასათვის, ვისი აზრი და გონებაც მეწილობაშია ვიწრო კალაპოტში არ მომხივება, რომ უკუდავებისა და დიდების სახელი ქართველსაც შეუძლია, იმ ქართველს, რომელსაც მთელი თავისი სიცოცხლე ქართულის ენისა და პოეზიისათვის შეუწირავს. მართალი სთქვას კაცმა, დიდებულია მხოლოდ ის ადამიანი, რომელსაც შეუძლია მთელს ერს ის შეუდარებელი ზედნიერება მიანიჭოს, თუ გინდა ნახე-ვარი წუთითაც, რა ზედნიერებაა ჩვენ გამოცადეთ აკაკის იუბილეს

დღესასწაულებზე. ასეთი ზედნიერება შეუძლია მხოლოდ იმ მოვლენებს, რომლებიც საზოგადოების მთელი თავისი სულის ოხვრა, გულის კვნესა, იმედი და სიხარული, სიამაყე და სიხნველე, და ეს ისეთ უცნაურ პირობებში, რომლის მსგავსი ვერც კიდევ რომელსავე ერს აწვევს თავზე. უკეთესი დახასიათება იმ პირობებისა, რომელშიაც ჩვენა ვცხოვრობთ, რაღად გნებავთ: ხალხის წარმომადგენლები, მთუხედავად იმისა, რაც ამ ორ-სამ წელს მოხდა ჩვენში, ეუბნებიან დღევანდელ ჩვენის სვე-მედის გაგებით, მეტად ლმობიერად ეპყრობით მავათაო. როცა ისეთ პირობებში ერი ქვეყნის თვის დიდებული ნიქს, როგორიც არის აკაკი, იმ ხალხის დაღუპვა ყოველად უსაფუძვლო, უნიადგო და გიუური ოცნებაა.

მეორე მოვლენა, რომელსაც უყურადღებოდ ვერ დავტოვებთ, არის ქართულ სიტყვა-კაზმულ მწერლობის საზოგადოების დაარსება. მართალია, ჯერ-ჯერობით სისუსტეა ამჩნევია ამ საზოგადოებას, მაგრამ თვით აზრი ამგვარ საზოგადოების შექმნისა ჩვენ ძლიერ ნაყოფიერად მგვაჩნია. ჩვენი სიტყვა-კაზმული მწერლობა საკითხებს სწორედ მხრუნველსა და მოამბეს. ჩვენში ბევრი ნიქს იღუპება იმით, რომ ვარწმუნო ახვევია უზადრევი ატმოსფერა, რომელიც სულს უზუთავს ყოველსავე არა ჩვეულებრივობას, ყოველსავე ნახ გრძნობას, ყოველსავე ნახსას ნიქიერებისას. გარდა ამისა, ჩვენში — სიტყვა-კაზმულ ლიტერატურის ყოველდღე თაყვანისმცემელი პირადობის უფორი ადამიანია, მისი გრძნობის, მისი გეგონების განაპირობებელი არა მოიპოვება-არა. არ არის ჩვენში მთუხედავობა, არ არის სხვა და სხვა გვიარს ხელავენების გამოყენები, ხეირიან მესიკას ვერსად გაიგონებს, ხეირიან წარმოდგენასაც ვერ ნახავ. ვგ რად გინდათ: ადამიანსაც ვერ შეხედვით, რომ ესტესტიური შთაბეჭდილება მოახდინოს თქვენზე და ბასის გაგებართით და ცოდნითა, ნახულითა და გაგონილით შეძენილი გაგებართით. ჩვენში არ არსებობს არავითარი სალონური ცხოვრება, ხოლო მას, ვისაც ცოტა რამე გაუგონია ევროპოლისა და, განსაკუთრებით, ფრანგულის ლიტერატურისა, არ შეიძლება არ გეგონოს, რა დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა სალონების სიტყვა-კაზმულ მწერლობის განვითარებაზე. ეს სალონები კი მეტი არა იყო არ, თუ არ ოჯახი, სადაც იკრიბებოდნენ ესტესტიურად გემო განვითარებული ადამიანები, რომელთაც ერთმანეთზედ წარუხაოცელი გავლენა ჰქონდათ.

ახალ საზოგადოებას უეჭველად ასეთი მნიშვნელობა იქმნება ჩვენის მწერლობისათვის. საზოგადოების დარბაზში შეუძლიანთ თავი მოიყარონ სიტყვა-კაზმულ ლიტერატურის თაყვანისმცემელთა და შექმნან ისეთი ატმოსფერა ყოველ მწერლისათვის, ურომლისათვისც მის ნიქს მარტო მტერი თუ შესაძლებელია სხვა გვარად განვითარების გზას ვერ დაადგება. მე ვამბობ მარტო ნიქიერ მწერლების შესახებ და არა ისეთ არაჩვეულებრივ ნიქს პატრონ მწერალთა და მგოსანთა შესახებ, რომელთათვისაც გარემოებას არა აქვს დიდი მნიშვნელობა. მაგრამ ლიტერატურა მარტო დიდებულ მწერლებით ვერ იცოცხლებს, მას ნიქიერი მუშაიც სჭირია, რომელიც უზუბადებს ნიადაგს მომავალ დიდს ნიქს. ამის გარეშე „სიტყვა-კაზმულ მწერლობის“ საზოგადოების დაფუძნებული ღვაწლი შეუძლებელ დასდის ჩვენ საზოგადოებას, თუ ჩვენის ლიტერატურის სუკეთესო წარმომადგენლების ნაწარმოებთა სისტემატიურ გამოცემას შეუდგება: აუცილებელია ჩვენის პოეზიის მშვენიერთა აღ. ჰეკავადისა, გრ. ორბელიან-

დაგრიგება, ზარმაც გლეხებს ამით-
რანგულად ღარივს ღარივზე ვადუბდ-
ლობისთვის, — ერთი წელიწადი მა-
რტო ქაღალდი და ღარივითი იკვებ-
ებოდა და ახლა მთლიან ღარივ-ან-
ბარად სტოვებდა ცოლ-შვილს. ელი-
ზბარ დილას საშოვარზე უნდა წა-
სულიყო ქალაქში. „არ ეკადრება
კეთილშობილს გლეხსავეთ საჭი-
რად წაწაღი“, — მრავალ-ჯერ უფი-
ქრია ელიზბარს უკანასკნელ დროს,
მაგრამ როცა უღმრთესმა შიმშილ-
მა მარად ჩასქიდა ბრძოლები, „სა-
ჭიროდ წაწაღე“ უკეთესი ვერა
მოიგონა რა. გვიან დარწმუნდა
კეთილშობილი, რომ გლეხისა და
აზნაურის „სისხლი“, რომელსაც
ხშირად ასხენებდა ხოლმე მარინე
გლეხებთან თავის უპირატესობის
აღსანიშნავად, ერთნაირი და აზ-
ნაურისა იყო შიშვლები საქმელი, რო-
გორც ყველა მომავალს. ის ეხლა
მზად იყო ეკისრა ყოველნაირი მუ-
შაობა, ოღონდ წიშვლით არ და-
ხრილიყო ცოლ-შვილი. „მაგრამ იშ-
ვნი კი საშვალის“ თითქმის მი-
თურო ეტყენებოდა შიშვლები ელი-
ზბარს, როცა მან საბოლოოდ გადა-
სწყვიტა საშოვარზე წასვლა, და ეს
წყვეტილი კითხვა სულს უზუთავდა,
ტევის უკანადა ელიზბარს, როცა
ის წარმოადგენდა, რომ შესაძლე-
ბელია სამუშაო ვერ იშოვნის და
ხელკარივლი დაბრუნდეს ცოლ-
შვილი.

— ჯანსიკ გაყარდნია, თუ ქე იმას
ვერ ვიხამ... თუ ვერ ვიშოვნის საქ-
მეს... პაწია ხან მოგშორდები ქე
მინც ე მშვიტ ბაღებს საცოდა-
ობას... არ უშვებ მაინც... გაფხ-
ტული და აღელვებული ფიქრობდა
ელიზბარი, როცა გახდებოდა ქაქის
გაქრობის წინ უკანასკნელი გადა-
წყვეტილი დაფიქრებული ღოგინა მწუ-
ლიარე ბავშვებს და ძალით დახუ-
თავლები, რომ ორიოდ საათი და
ეძინა.

მაგრამ ამაოდ. ძილი არ ეკარ-
ებოდა.

— კეთილშობილმა მუშაობა
იკადროს და სამუშაოს პოვნაც სა-
ეჭოო იყო!.. მაშ ხედავ რაიმე გამო-
მადგება ჩემი გაფხეკილი აზნაური-
შვილობა?.. მაშ რაია კეთილშობი-
ლებმა?!

დიდ ხანს ფიქრობდა ელიზბარი
ამ მწარე საკითხებზე, მაგრამ პასუ-
ხი ვერ აპოვნა. ტრიალებდა, ორ-
ვლა, ცდილობდა არაფერზე არ ეფი-
ქრა, მაგრამ ვერ მოიხსენია. მუდამაც
თითქმის ჯიბრზე მოუხშირა ზედ
კარზე ყევას. მარინე ხერხადა და
ბუტბუტებდა. კოკლი დამიტრის
გზოში ისე ხშირ-ხშირად გაჰყოლა,
რომ თითქმის ბოროტად დასცინის
საშოვარზე მიმავალ კეთილშობილ-
საო.

გათენებისას მატარებელი საქა-
რად მიჰქროლებდა უძილობისაგან
ფერმხდელ ელიზბარს ერთ ქლა-
ქისკენ. „ან ადგილი, ან შიმშილი...
ან ადგილი, ან შიმშილი...“ ერთ-
ხმად ეძახებოდა მატარებლის
ბორბლები. „ან ფული და ან სი-
ვლილი“, პასუხს აღეძვდა ელიზბა-
რის შავი ფიქრები. სეტყვების
გრილი ნიაფი და მოწმენდილ ცაზე
ამომავალი მზე თითქმის უფრო ულ-
ვივებდა ელიზბარს ოჯახის პირველ
განშორების სევდას და ახალ ცხოვ-
რების წინაშე გამოუჩენველი შიშ-
ს. „ვერ ვნახე ქე მაინც“, უთავდა
ჯერ იმეორებდა ის გულში შვილ-
ბის გაქირვების შესახებ და უშუა-
შოდ მიუჩქარებოდა წინ ბუნდოვან
მომავლისკენ...

პირველ ხანებში ელიზბარი თით-
ქმის მიწაში შთანთქმ. მომსვენ-
ებულს იმეორებდა იმის მნახ-
ველი თუ ამის გამოგონი, ბოროტი
ენა კი აქა-იქ ავრცელებდა, რომ
ელიზბარს ქალაქში ჩასასვლელად
მთელს ეფო საგალო, როდესაც
ქუჩაში შიმშილისაგან გულწასული
უნახავო, შემდეგ კიდევ საღა-
ტარკვენი მიუღია მონაწილეობა,
ციხეში იჯდა, გაიქცა და სხვა რა-
სმე ამბობდნენ სოფელში. მარინეს
არა სჯეროდა ეს ხმები და სტილი-

ლობდა არ გაეხარებინა „მეტრი“,
რომელსაც, მისი აზრით, წარმოად-
გენდა მთელი გლეხობა. ძველი სი-
მინდი ჯერ კიდევ ელიზბარს წა-
ლის მესამე დღეს გაუთავდა. დარჩა
რამდენიმე კალთა ახალ მოტეხილი
ნელლი სიმინდი, რომლის დაფევა
გაუხმობელიყო ყოველად შეუძლებელ-
ად იყო. თუ მზეზე გახმობდა,
„მეტრი“ დაინახავდა და ქვეყანას
გაგებინებდა კეთილშობილის გა-
ქირვებას. მარინეც ხერხს მიმართა
და ღამე კერას ზემოდ ტახტზედ გა-
ახმა სიმინდი. ამან უფრო დაარ-
წმუნა მეზობლები, რომ ელიზბარი
მართლაც მცარტყელი იყო და ჩუ-
მად გახდნა ოჯახში ფულს. „ში-
შვლით მოგვცდები და დაეოც
ბაღებს, სხვას კი არ შეგჩივლებ
ჩემს სიღარიბეს“, — უთვალავჯერ
იმეორებდა გულში მარინე და მარ-
თლაც ასე იქცეოდა.

პირველი წერილი ქმრისაგან მა-
რინეს მხოლოდ ოქტომბრის დამ-
დღეს მოუვიდა. მოლოდინის წინა-
აღმდეგ, წერილი ცარიელი იყო —
არც ფული და არც ფანელი. „არ
გაიგონ მეზობლებმა ელიზბარის უსა-
ხსრობა“, იფიქრა მარინემ და რა-
ღვან თითქმის კითხვა არ იტოლა,
წერილი მღვედლს წაუღო წასა-
ხვად. „მოძღვარია, არ გამცემს“
დაასაბუთა თავისი ქვეყა. კარგადა
ვარ, ადგილი კი ჯერ ვერ ვიშო-
ვნი, რადგან ვინც გაიგო, რომ აზ-
ნაური ვარ, ყველა კირივით მერი-
დებოდა იწვევებოდა ელიზბარი.

— ბარამაც მოერედიან, როცა
ტარიელივით კეთილშობილი წუშ-
კალ გლეხებში გაერია, — როგორ-
ღაც ნერწყვის ყოპავით დილაპა-
რაცა გულნატკენმა მარინემ მღვედლის
გასაცხილად, ჩამოართვა წერილი და
ხელოვნურად მხიარული დაბრუნდა
შინ, რომ გზაზედ ვერავის შეემჩნია
მისი გულის წუხილი.

არ გასულა ათი დღე და ზედი-
ზედ ორი წერილი მოვიდა. ისევ
მღვედლს წააკითხა, რადგან დარწ-
მუნდა, რომ პირველ წერილის
ნაწარსი მღვედლს არაფისთვის არ გა-
დაუტოლა. ადგილის მაძიებელთა კან-
ტარაში ჩაეწერე მეტადედ, რადგან
სხვა ვერაფერი მოეგონე და შეი-
ძლება ღმერთმა მოგვხდისო, — ასე-
თი იყო ორივე წერილის საერთო
აზრი.

და ისევ ხანგრძლივი, მტანჯავი
დღეობი ჩამოვიდა. ერთმა დღეობ-
მა მუშამ ამბავი მოიტანა, დიდ გა-
ქირვებაში ელიზბარი, მაგრამ ყო-
ველი ღონე იხმარა მარინემ გაფხ-
ტა ეს ხმა.

— გენაცავთ, ხალხო, ჩვენ ქე
გაცივანის სამკაოს და თვითონ
რაიზა იქნება გაქირვებული, — თავ-
მოწმონე ღიმილით ეუბნებოდა იგი
ყველას, ვინც კი ეკითხებოდა და
არ ეკითხებოდა.

მაგრამ მალე უარესიც გაიგო.
რამდენიმე დღის შემდეგ თვით ელი-
ზბარი იწვევებოდა, რომ არსად არ
მიღებენ, მშვიტ-მწყურვალ დღეობ-
გარ და ღამის თავი მოეყოლა ან
სხვა მოველა, რომ ციხეში ჩამსვენ
და შავი პური მაინცა მაქამონო
შემდეგი წერილები ერთი მეორეზე
უფრო უნუგეშო იყო, ახლა კი
ველარ მალავდა მარინე თავის გა-
ქირვებას, მაგრამ ჯანს არ იტყებ-
და არსად არ გადიოდა, რომ არა-
ვის ეკითხა ქმრის ამბავი. და ვერც
გაიფიქრა, რადგანაც უკანასკნელი
კაბაც შემოგვლიჯა, ბავშვებიც და-
ტრეტვლდნენ. მხოლოდ „უფროს
ვაჟს, ათი წლის მიხას, ეცაა ფეხზე
ქალამნის რაღაცა ნასახი და ისიც
იმიტამ, რომ წისკვილი დადიოდა
საფეხვებზე, ხოლო ფეხშიშველა წა-
სვლა „სირცხელია“.

შობა მარინემ ტირილში გაატა-
რა, რადგან არა თუ დაპირებული
ფანელი არ მოუვიდა, პირიქი ძლი-
ვითი დაიწყო უფროსის ძიძის წყალობ-
ით, რომელმაც თავის გახდელი მი-
ხას საგანგებოდ ამ დღეს ყვერული
გამოუგზავნა.

ახალწლის წინა საღამო იყო.
ბინდებოდა. მიხა ჩიჩილიას სთლი-

და. სხვა დროს თითონ ელიზბარი
უკვლევდა ოჯახს ახალ წლის დი-
ლით. ხედავ კი მიხას უნდა ეკვლია,
როგორც უფროსს. წარსულ წლებ-
ში მარინე ელიზბარს კვლევის
დროს სახლში შემოსვლისას მთელ
ბოხია ვაჟს, ბროწეულს, თხილს
და კამფეტს დაახვედრებდა ხოლმე
და ის კიდევ, როგორც „ბედის
ანგელოზი“, მხოლოდ გაუყოფდა
შვილებს, ახლა კი ოჯახში სამი
ბროწეული და მოიპოვებოდა. ამი-
ტომაც იყო, რომ მიხა უგულვოდ
სთლიდა ჩიჩილიას და ბოლოს ხე-
ლიც გაიჭრა.

— იმე, რა მოგდის შვილო? —
გულგრილად შეეკითხა შვილს მარინე,
რომელიც ამ დროს წარბეჭეტილი
ჩაპყურებდა ნაღვერდს, და ის იყო
„ქიქი“ უნდა მოეხია თავის კაბი-
სათვის მიხას თითის შესხვევად რომ
დერეფანში ბებერი მუჩა საცოდა-
ვად აწმუქუნდა. თითქმის ჰყვავდა,
მაგრამ დამშეული ნახა ხმას აღარ
იძლეოდა.

— მიხა!.. ჰიი, მიხა!.. გამო, მ.მა
შენის წერილია... — მოისმა აჩქარე-
ბული ხმა.

მიხა ხელისხლიანი გაივარდა. მზე-
დარმა საქაროდ გადასცა წერილი
და უკვე ქისკარს მიატანა, როცა
მარინემ გამოიხედა. უნაგის უკან
ჩამოკიდული ხურჯინი ძლივს გაე-
ტია კარებში.

— ვინ იყო, შვილო? — შეეკითხა
მარინე მიხას, რომელიც წერილს
მოაბრუნებდა, და მომავალ საფე-
ხურჯინის დანახვაზე რაღაცამ მწა-
რედ უკანა გულზე.

— დაგდგეთ, მტრებო, თვალე-
ბი, რომ ყოველი კაცი სამსე მოდის
ამ ბედნიერ დღეს სახლში და ჩემი
ქმარიც...

არ დაამთავრა მარინემ, გამოარ-
თვა ბიქს დაქმუნული წერილი და
ცოცხალმკვარი დაბრუნდა კერა-
სთან. წერილი ისევ ცარიელი იყო.
„სახეირო, ვიცი, არა ეწერება რა“
— იფიქრა მარინემ და გადასწყვიტა,
რომ ხედავ, წირვის შემდეგ წაეღო
მღვედლთან წასაკითხად.

მეორედ იყივლეს მამლებმა, რა-
ცა მარინე ისევ კერასთან იჯდა და
ცრემლიან თვალებით ჩაპყურებდა
ნაღვერდალს, თითქმის იქიდან მოე-
ლოდა თავის მწარე ფიქრების პასუხს.
ახალ წლის მოლოდინში ყველას და
ყველაფერს ხმა გაეტრუნა. მარინეს
ტიტულმა შვილებსაც კი მშვიდობი-
ანად ეძინათ. მხოლოდ მარინე იუან-
ჯებოდა და ცრემლებს ჰღვირდა.

წირვა გამოვიდა. ჯერ კიდევ არ
დაცარიელებულყოც ეკლესიის ეზო,
როცა მარინემ მოულოდნელ სიამო-
ვნებისაგან თავდაქრებოდა და იყენ-
და, თითქმის დაიკვლა საყდრის კარ-
ებთან. მღვედელი კი უფრო თამამდ
და მკაფიოდ განაგრძობდა ელიზბა-
რის წერილის კითხვას.

„ესხლა ქე გვეშველა, ჩემო მადი-
ლოსანო! — იწვევებოდა ელიზბარი
თავის გაქირვების აწერის შემდეგ
მესამე ფურცელზე: კი ცხენი და
უნაგირი, კი იარაღი, ყველასაგან
პატივი და მორიდება და კი ოცდა-
ცამეტი მანათი თვეში ჯამგირი.
როცა არსად მომცეს ალაფი, უზუ-
ბი ნაჩიროვან მივიღე და უამებ,
ასოდ და ასეთი ჩემი საქმე-მეთქი.
როცა გაიგო ი ვაჟმა, რომ აზნაუ-
რიშვილი ვარ, ისე გამოიძინა, თი-
თქო დადი ხნის მეგობრები ვიყა-
ვით...“ შენ არ მოიპყვე, გამოი-
ნა... აბა, რავე დევიჯერებდი, როცა
შენ მეუბნებოდი, რომ აზნაურის
სისხლი სხვა არიო. ჩენი ყაზიო-
ლი გლეხები კილამ თავზე წამომას-
კუბდნენ, ქვეყანა გასწორდაო. ჰო-
და, მიხანა ი ცხონებულის შვილმა,
თუ შენც ზურტოვნიკი არა ხარ, ქე
გომოგნი ადგილსო. დოუფიცი ყვე-
ლა წმინდანები და შვილები. დღეი-
ზა დამიბარა. დღეს ვაიხუდი და ქე
მეშველა. სტარეჩიკად დამიწინა ი
მამა ცხონებულმა. მიხარა კი, ერთ-
გული იყავიო. აბა, ერთგული ვი-
ქნები, მა რა ღმერთი გამოიწყება!

კიდევ ღმერთმა ამათ უშველოს,
თორე ჩემ ნაყმევებს რა ჩაუვარ-

დეს ხელში საქმე, შიმშილით დაგე-
ხოცენ... დამოკუნე ბაღლები.
უბარო, მალე გ. მოგვანით ტანი-
სამოს-თქო. შენც გამოგვანე,
შენ არ მომიტყეო, იმა დღესვე,
როცა ჯამგირის მივიღე... გწერ
შენი ელიზბარი“.

— სამახარობლო ჩემია, ქალო! —
თითქმის წერილის კითხვას განაგრ-
ძობსო, წარმოსთქვა მღვედელმა და
მხიარულად გადახედა მარინეს, რო-
მელიც უკვე გულმომხდარი ქვითი-
ნებდა. ამბარკიანი კეთილშობილი,
რომელიც არ იმჩენდა რამდენსაც
წლის სიღარიბეს და უხმოდ იმე-
ნდა ოთხი თვის შიმშილს, ახლა გულ-
ამოსკენილი სტიროდა. რატომ თი-
თონაც არ იყოლა.

— კიდევ წერიტზე თავიდან, მო-
ძღვარო!.. ყველამ კარგა გეგო-
ნაო. — გულწრფელად ეხმევებოდა
იგი მღვედლს.

— იმე, რაღა განმეორება უნდა,
ბეჩავ! თითქმის იწყენა მღვედელმა და
ოსტატურად გაიღიმა, რომ მშვენი-
ერი შემთხვევა ეძლევა თავისი გუ-
ლისნაღებიც გაავაროს „მეტრის“
წლის მიხას-მოყვარეთ: — კი ადგილს
იშოვნინა; მარა ტყუილა ხამ არ
იყო კეთილშობილი... ბაღლამაც კი
იღის, რომ აზნაური და გლეხი,
მღვედელი და ერი სულ ერთი რა-
ლი... მეც შარშან დრამა არ მომ-
ცეს, მაგრამ რაი მერე? „მოთმინე-
ბითა შენითა. მოიპოვე სული შე-
ნითა“, ნათქვამია წმიდა სახარებაში.
ვითმენ და ვიცი, რომ ბოლოს ნე-
ბა-უნებურად ნელიძეებთანთ მომ-
ცემენ... კეთილშობილებაც მუდამ
გაიკვლევს თავის გზას...

და ალბად მთელი ქადაგების თქმას
აპირებდა დრამის და ღლის შესა-
ხებ, მაგრამ მარინემ კეთილშობილ-
ბის საჯაროდ ხსენებზე მეტი ვერ
მოითმინა:

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

დეს ხელში საქმე, შიმშილით დაგე-
ხოცენ... დამოკუნე ბაღლები.
უბარო, მალე გ. მოგვანით ტანი-
სამოს-თქო. შენც გამოგვანე,
შენ არ მომიტყეო, იმა დღესვე,
როცა ჯამგირის მივიღე... გწერ
შენი ელიზბარი“.

— სამახარობლო ჩემია, ქალო! —
თითქმის წერილის კითხვას განაგრ-
ძობსო, წარმოსთქვა მღვედელმა და
მხიარულად გადახედა მარინეს, რო-
მელიც უკვე გულმომხდარი ქვითი-
ნებდა. ამბარკიანი კეთილშობილი,
რომელიც არ იმჩენდა რამდენსაც
წლის სიღარიბეს და უხმოდ იმე-
ნდა ოთხი თვის შიმშილს, ახლა გულ-
ამოსკენილი სტიროდა. რატომ თი-
თონაც არ იყოლა.

— კიდევ წერიტზე თავიდან, მო-
ძღვარო!.. ყველამ კარგა გეგო-
ნაო. — გულწრფელად ეხმევებოდა
იგი მღვედლს.

— იმე, რაღა განმეორება უნდა,
ბეჩავ! თითქმის იწყენა მღვედელმა და
ოსტატურად გაიღიმა, რომ მშვენი-
ერი შემთხვევა ეძლევა თავისი გუ-
ლისნაღებიც გაავაროს „მეტრის“
წლის მიხას-მოყვარეთ: — კი ადგილს
იშოვნინა; მარა ტყუილა ხამ არ
იყო კეთილშობილი... ბაღლამაც კი
იღის, რომ აზნაური და გლეხი,
მღვედელი და ერი სულ ერთი რა-
ლი... მეც შარშან დრამა არ მომ-
ცეს, მაგრამ რაი მერე? „მოთმინე-
ბითა შენითა. მოიპოვე სული შე-
ნითა“, ნათქვამია წმიდა სახარებაში.
ვითმენ და ვიცი, რომ ბოლოს ნე-
ბა-უნებურად ნელიძეებთანთ მომ-
ცემენ... კეთილშობილებაც მუდამ
გაიკვლევს თავის გზას...

და ალბად მთელი ქადაგების თქმას
აპირებდა დრამის და ღლის შესა-
ხებ, მაგრამ მარინემ კეთილშობილ-
ბის საჯაროდ ხსენებზე მეტი ვერ
მოითმინა:

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

— ჰო, გენაცავს... ჰო. შემო-
გველ მაგ ტუბილ ენაზე, რო ყო-
ლაფერი იცი! — გრძნობით გააწყვე-
ტინა სიტყვა ბედნიერებისაგან ატი-
რებულმა და ხაზად დაეწაფა
მღვედლის მარჯვენას საკოცნელად...
აქა-იქ იცინოდნენ.

ლი განტეგვებინა. კლდიდან კლდე-
ზე მატუნავ ჩანჩქარსაც სიცივისაგან
ფეხები მოჰკვეთოდა, ენა დაბმობდა.
სიცილსავეთ სახეს მთის მდინარე
ზამთარმა, მოსვლის უმაღლეს, დაა-
ტყვევა ბროლის ციხეში.

— არა უშავთ რა, ხედავ ისევ
ამოძრავდებიან...
ცოლური თეთრად მოლაქდავ, თოვ-
ლით დაფენილ ბილიკს წ

(50—5.—37)